

LEGILE ECONOMICE OBIECTIVE ȘI DEOSEBIRILE LOR DE LEGILE NATURII ȘI DE LEGILE ECONOMICE SUBIECTIVE

Andrei BLANOVSCI,
doctor în științe economice, conferențiar universitar

SUMMARY

The contents, character and classification of objective economic laws, their difference from natural laws and subjective (juridical) economic laws are examined. The necessity of recovery and of the study of economic laws in the course of contemporary economics are also discussed

Considerații generale. Oamenii intră în activitatea lor economico-socială, indiferent de voința și conștiința lor, în diferite raporturi (relații) care apar în forma unor fenomene și procese, cum ar fi actul de vânzare-cumpărare a mărfurilor, împrumuturile de bani, mișcarea prețurilor, creșterea bunurilor materiale sau prestarea serviciilor ș.a. Astfel, întreaga activitate economico-socială constă dintr-o multitudine de fenomene și procese. Cercetându-le, știința economică a ajuns la concluzia că între aceste fenomene și procese există o legătură mai mult sau mai puțin stabilă, repetabilă și durabilă, dînd, astfel, naștere unor anumite legi economice.

Noțiunea de lege a apărut inițial în literatura juridică. În literatura economică, ea a fost implementată în sec. XVII. Pînă atunci, termenul de lege economică era utilizat doar în calitate de anumite constatări, formulate pe baza experienței practice, și care trebuiau luate în seamă în procesul adoptării unor măsuri de politică economică.

Fiziocrații François Quesnay (1694

– 1774) și Anne-Robert-Jaques-Turgot (1727–1781), aplicînd abordarea organicistă la cercetarea fenomenelor și proceselor economice, au formulat teoria „ordinii naturii”, care, în viziunea lor, era ordinea fizică pe care însuși Dumnezeu a dat-o globului pămîntesc. După cum natura se bazează pe legile eterne și universale stabilite de Dumnezeu, menționau fiziocrații, la fel și activitatea economică, parte componentă a naturii, se supune acțiunii acestor legi naturale – legi ce trebuie cunoscute și respectate chiar și de rege. Pornind de la această idee, François Quesnay îl îndemna pe regele Franței, Ludovic XV: „Nu faceți nimic, legile vor conduce în locul dumneavoastră, de unde a și pornit cunoscutul postulat fiziocrat: „Laissez faire, laissez passer, tout va de lui même”.

Astei, fiziocrații au confundat legile naturii cu legile economice. Ulterior, greșeala fiziocraților a fost corectată de economiștii clasici Adam Smith (1723-1790), David Ricardo (1772-1833), Thomas

Malthus (1766-1834) ș. a. prin crearea *economiei politice* ca știință propriu-zisă. În operele acestor savanți a fost determinat obiectul de studiu – creșterea avuției națiunilor – categoriile și legile economice obiective ce guvernează producția, repartiția, schimbul și consumul acestei avuții. Devenind știință propriu-zisă, știința economică, ca și orice altă știință și-a propus să pună în evidență noi legi economice, ținând seama de creșterea complexității și diversității activității economice. Dar dacă în științele despre natură consensul este general, apoi în domeniul economiei ideea își face cu greu loc și nici nu este unanim acceptată sau este susținută și înțeleasă în mod diferit.

O astfel de situație se explică, într-o anumită măsură, prin faptul că fenomenele și procesele economice sînt aranjate într-un anumit fel, fiind legate între ele nu numai prin raporturi de cauză și efect, ci și de interdependență reciprocă. De aceea legile economice diferă între ele atît după natura acțiunii, cît și după sfera de acțiune. O parte de legi au un „suport” natural, pe cînd altă parte – un „suport” psihologic. În primul caz, legile economice exprimă necesitatea stabilirii unor echilibre între diferite fenomene și procese economice sau a schimbului de echivalente (legea valorii, legea cererii și ofertei). În al doilea caz, cel al interdependențelor de natură psihologică (legea înclinației spre consum ș.a.). Ca rezultat este foarte dificil ca să fie descoperită, formulată și acceptată unanim o lege economică obiectivă.

Conceptul, caracterul și clasificarea legilor economice obiective. Ce reprezintă legea economică obiectivă? *Legea economică obiectivă reprezintă expresia unor raporturi esențiale, necesare, stabile și repetabile*

între fenomenele și procesele economice ce ne înconjoară.

Legile economice constituie o parte integrantă a obiectului de studiu al științei economice și reflectă relațiile de producție, repartiție, schimb și consum al bunurilor materiale pe diferite trepte de avansare a civilizației umane. Aceste legi apar și se manifestă în procesul de activitate economico-socială a oamenilor și, ca urmare, ele nu pot acționa în afara lor.

Legile economice au un caracter obiectiv, în sensul că există și acționează independent de voința și conștiința oamenilor. Oamenii nu sînt totalmente neputincioși în fața acestor legi. Ei pot și trebuie să le descopere, să le studieze, să le cunoască și să execute cerințele acestora în interesul lor. În același timp, oamenii nu pot să schimbe legile economice obiective, să le transforme sau să le ignore, pentru că ele își croiesc drum fără a ține seama de voința lor. Neexecutarea cerințelor legilor economice obiective, mai devreme sau mai târziu, îi pedepsește pe oameni. Exemple sînt numeroase. Iată doar unul. Conform cerințelor legii economice a raportului optim dintre consum și acumulare, venitul național al țării obținut într-un anumit interval de timp (de regulă, un an) trebuie distribuit în astfel de proporții, încît 74-76% să fie destinate consumului curent, iar celelalte 26-24% să fie acumulate și, în mod obligatoriu, folosite pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale de producție (elemente de capital fix ș. a.). Analiza datelor statistice ne convinge însă că în ultimele decenii în Republica Moldova cerințele legii menționate nu se respectă. Aproape întregul venit național se folosește pentru consumul curent. Din propriile mijloace, elementele capitalului fix se renovează insuficient, iar ceea ce se

realizează are loc pe baza creditelor externe. În viziunea noastră, nerespectarea cerințelor legii economice menționate constituie una din consecințele stagnării activității economico-sociale a țării noastre. De menționat însă că guvernarea care nu este capabilă să asigure creșterea economică durabilă din acumularea unei părți a propriului plusprodus, nu este în stare să îmbunătățească nici nivelul de trai al populației.

Legile economice au un caracter nu numai obiectiv, ci și istoric. Prin caracterul istoric al acțiunii legilor economice se înțelege:

a) încep să acționeze în anumite condiții concrete istorice și își încetează acțiunea odată cu dispariția condițiilor care au generat acțiunea lor;

b) își modifică starea, forma și intensitatea acțiunii de la o etapă economico-socială la alta și chiar în cadrul aceleiași etape, esența rămânând neschimbată.

În raport cu anumite criterii, legile economice sînt structurate în mai multe categorii.

După criteriul modului lor de descoperire, legile economice se grupează în:

a) **legi abstracte** (formulate prin metoda științifică de investigare);

b) **legi empirice** (formulate pe baza experienței și a cunoașterii empirice).

După durata de manifestare se disting:

a) **legi economice generale**, comune tuturor treptelor de dezvoltare a societății umane (de exemplu, legea unității dialectice a relațiilor de producție cu nivelul și caracterul forțelor de producție, legea creșterii și diversificării nevoilor umane, legea economiei de timp);

b) **legi comune** mai multor etape de

avansare a societății umane (de exemplu, legea valorii bunurilor economice, legea creșterii productivității muncii, legea creării plusprodusului, legea circulației banilor);

c) **legi economice specifice**, caracteristice unei anumite etape de dezvoltare a societății umane (de exemplu, legea cererii și ofertei, legea concurenței, legea maximalizării profitului).

După criteriul fazelor circuitului economic legile economice obiective se grupează în: a) **legi ale fazei de producție** (de exemplu, legea diviziunii sociale a muncii, legea respectării raportului între întreprinderile mari, întreprinderile mijlocii și întreprinderile mici, legea costurilor de producție, legea productivității muncii, legea sporirii competitivității producției); b) **legile repartiției** (legea raportului optim dintre consumul curent și acumulare, legea raportului dintre ritmurile creșterii productivității muncii și ritmurile creșterii salariilor); c) **legile fazei schimbului** (legea schimbului de echivalente, legea circulației banilor, legea echilibrului pieței, legea cererii, legea ofertei); d) **legile fazei consumului** (de exemplu, legea satisfacerii nevoilor crescînde, legea înclinației spre consum, legea înclinației indivizilor spre a avea o anumită sumă de bani în numerar).

Cerințele legilor economice au un impact determinat asupra circuitului economic. Să examinăm în continuare doar câteva exemple din legile fazelor circuitului economic.

Faza producției. Este cunoscut faptul că în activitatea de producție acționează legea economică obiectivă a respectării raportului optim dintre întreprinderile mari, mijlocii și mici. În Republica Moldova, într-o perioadă de timp nu prea îndepărtată, cerințele legii menționate au fost ignorate.

În sectorul agrar, de exemplu, a apărut moda că în fiecare raion se cerea să fie construite și să funcționeze, în mod obligatoriu, complexe agroindustriale pentru creșterea și îngrășarea a câte 50 mii capete de porcine; producerea laptelui de vacă pentru 2400-2600 bovine ș. a. Întreprinderilor mijlocii și gospodăriilor țărănești auxiliare nu li se acorda nici o atenție. Mai mult, acestea din urmă erau strimtorate și în multe cazuri lichidate. Ca urmare, dat fiind faptul că nu erau aprovizionate cu nutrețurile necesare, capacitățile de producție ale complexelor agroindustriale nu au fost utilizate în nici un raion mai mult de 60-70%. Ulterior, în procesul privatizării, acestea au fost desființate, iar gospodăriile auxiliare ale țăranilor au trecut prin diferite transformări, multe dintre ele ruinându-se. Putem afirma că ignorarea cerințelor legii coraportului optim dintre producția mare, producția mijlocie și cea mică a constituit o altă consecință majoră în reducerea producției bunurilor materiale în Republica Moldova. Pentru a nu fi învinuiți de lipsă de argumente, vom menționa că în SUA, de exemplu, întreprinderile mijlocii și mici asigură circa 60-70% din valoarea produsului intern brut.

Faza repartiției. Bunurile materiale create în procesul de producție urmează, apoi, faza repartiției. Întrucât bunurile nou-create în economia de piață se manifestă nu numai sub forma natural-materială, ci și valorică, în stadiul repartiției venitul obținut după realizarea lor se împarte în salariul lucrătorilor și venitul (profitul) întreprinderii.

În procesul distribuirii veniturii obținut, concomitent cu alte legi, acționează și legea economică obiectivă privind respectarea raportului dintre ritmurile creșterii productivității muncii și ritmurile majorării salariilor. Conform cerințelor acestei legi,

ritmurile creșterii productivității muncii trebuie să depășească, întotdeauna și peste tot, ritmurile creșterii salariilor. Doar în astfel de condiții poate fi asigurată o creștere economică pozitivă concomitent cu o remunerare corespunzătoare a muncii. În caz contrariu, suferă ambele procese. O astfel de situație are loc în Republica Moldova. Aici sînt date uitării, pretutindeni și de mai mulți ani, cerințele legii menționate, ca urmare și activitatea economică bate pasul pe loc, iar nivelul salariilor majorității lucrătorilor este mizerabil.

Faza schimbului (circulației). După faza repartiției, urmează cea a schimbului sau a circulației. În această fază își manifestă acțiunea legile specifice economiei de piață și, în primul rînd, legea cererii și ofertei. Legea cererii exprimă o interdependență potrivit căreia, odată cu creșterea prețului la o marfă oarecare, cantitatea cerută scade și, invers, o reducere a prețului generează o sporire a cantității cerute. Oferta reprezintă cantitatea de mărfuri pe care vînzătorii sînt dispuși să o vîndă, într-o perioadă de timp, la un anumit nivel al prețului. Dependența ofertei de preț, spre deosebire de cerere, este directă, adică cu cît prețul este mai ridicat, cu atît este mai voluminoasă cantitatea de mărfuri oferite. În cazul în care cererea și oferta pe o anumită piață sînt egale, iar prețurile rămîn a fi constante, are loc echilibrul pieței (cererii și ofertei).

Faza consumului. Consumul încheie circuitul economic. În procesul consumului, bunurile nou-create se consumă, satisfacînd nevoile indivizilor. Prin consum nevoile se sting; în locul nevoilor satisfăcute apar altele noi, mai diversificate. Astfel, consumul nu numai că încheie procesul circuitului economic recent, el generează începutul altuia și așa, la nesfîrșit. Toate acestea se

soldează cu reproducția forței de muncă, a factorului uman în ansamblu. În faza consumului se manifestă acțiunea mai multor legi economice, respectiv a legii înclinației indivizilor spre consum. Potrivit acestei legi, oamenii tind să-și sporească cheltuielile de consum atunci când le cresc veniturile, dar în mai mică măsură decât creșterea veniturilor. Oamenii sînt dispuși ca o parte din **sporul de venit**, din multiple motive, să o economisească, **fapt** care atrage după sine influența dinamicii cererii de bunuri de consum neproductiv, în sensul frînării, în raport cu dinamica ofertei, relativ mai accentuată.

Toate legile economice obiective alcătuiesc un sistem unitar, în funcție de realitatea economică pe care o exprimă, de existența unei continuități în timp între fenomenele și procesele economice.

Legile economice obiective constituie baza metodologică a elaborării concepțiilor, programelor și diverselor proiecte consacrate dezvoltării economico-sociale pe domeni și a țării în ansamblu. De aceea cunoașterea acțiunii lor devine tot mai actuală.

Legile naturii, caracterul și acțiunea. Legile economice se deosebesc de legile naturii, care și ele au un caracter obiectiv, dar cărora le sînt caracteristice anumite particularități. În primul rînd, legile naturii (de exemplu, legea conservării materiei, legea gravitației, legea conservării energiei) sînt legi veșnice și acționează absolut la fel în timp și spațiu, pe cînd, după cum s-a menționat deja, acțiunea legilor economice are un caracter istoric. În al doilea rînd, legile naturii își croiesc drum prin intermediul forțelor naturii, pe cînd legile economice obiective acționează numai prin intermediul activității conștiente a oamenilor.

Sarcina oamenilor și, în primul rînd, a

celor de știință, constă în descoperirea, formularea și executarea cerințelor legilor naturii. Cum a fost descoperită una din multiplele legi ale naturii, poate servi următorul exemplu. Odată, filozoful din Grecia antică, Socrate, se plimba cu elevii săi printr-un parc. Dar cerul se înnourase, gata să plouă. Împreună cu ucenicii săi, se întoarse acasă. Într-o odaie mare, soția sa, harnică foc, pregătea concomitent bucatele, legăna un copil și spăla niște rufe. De îndată ce intră soțul și se așează cu elevii săi într-un ungheraș, ea începu a-l probozi, căci, chipurile, toată lumea este ca lumea, numai ea nu a avut parte de un bărbat care s-o ajute în gospodărie. Socrate nu-i acordă nici o atenție. Atunci, nemaiputîndu-i suporta indiferența, la un moment dat, femeia luă ligheanul în care spăla rufele și aruncă apa în capul soțului. Filozoful, fără emoții, de parcă își continua un gînd început demult, zise:

- Dragii mei, după cum v-am învățat eu, natura este consecventă în acțiunile sale, *după tunet vine întotdeauna ploaia.*

Mai în glumă, mai în serios, Socrate schițase poate prima definiție științifică a legilor naturii. Aici ținem să subliniem încă o dată că legile naturii și legile economice sînt legi obiective, dar se deosebesc între ele după caracterul acțiunii lor.

Legile economice obiective nu se confundă nici cu legile economice subiective. Deosebirea esențială este de la obiectiv la subiectiv.

Legile economice subiective (juridice) se creează de oameni și își păstrează valabilitatea și actualitatea atîta vreme, cît consideră necesar puterea legislativă. Printre legile economice subiective putem enumera legea bugetului de stat, legea antimonopol, legea privatizării, legea cu privire la migrația de muncă ș. a.

Prin aplicarea legilor juridice are loc realizarea obiectivelor diverselor concepții, programe și proiecte cu privire la asigurarea organizării activității economice, respectării ordinii publice, acumulării și redistribuirii veniturilor necesare dezvoltării economice și sociale a țării.

Legile juridice ale statului de drept, prin conținut și modalitățile de aplicare, trebuie să fie democratice, iar toți cetățenii - să fie egali în fața lor. În cadrul unui astfel de stat legile trebuie să funcționeze pentru cetățean și nu invers.

Încheiere. Secole de-a rândul, legile economice obiective erau considerate drept parte componentă a obiectivului de cercetare a științei economice și se studiau minuțios de către toți studenții instituțiilor de învățământ superior, ceea ce contribuia pozitiv la aprofundarea cunoștințelor despre economie a viitorilor specialiști. În ultimele decenii, situația s-a schimbat esențial. Legile economice obiective au dispărut treptat din manualele de economie și nu se mai examinează în auditorii. Din acest motiv, o bună parte din absolvenți

nu cunosc chiar cele mai elementare categorii economice.

În virtutea unei astfel de situații se află, în viziunea noastră, următoarele trei tendințe: prima constă în faptul că legile economice obiective derivă dintr-un raționament abstract, din ipoteze (teoretice) de lucru și de aceea n-au ieșire la practică. A doua se referă la faptul că acceptă doar legile statistice care pun în evidență efectele economice ale evoluțiilor de lungă durată și care pot să fie demonstrate prin analiza statistică. A treia decurge din primele două și se manifestă prin reducerea sau chiar înlocuirea disciplinelor teoretice fundamentale cu obiecte aplicative și, nu în rare cazuri, secundare. Realitatea demonstrează că o astfel de atitudine este neargumentată și de neiertat. În condițiile în care viața economico-socială devine tot mai complexă, iar cunoașterea aprofundată a fenomenelor și proceselor economice constituie o necesitate vitală a viitorilor agenți economici, este de dorit, în opinia noastră, să fie restabilită, în cadrul cursurilor de teorie economică, studiarea legilor economice obiective.

BIBLIOGRAFIE

1. Nichita V. ș. a. Economie politică, Iași, 1994.
2. Șișcan N. Economie politică contemporană, Chișinău, 2001.
3. Blanovschi A. ș. a. Dicționar de economie, Chișinău, 1996.
4. Blanovschi A. Doctrine economice, Chișinău, 2004.
5. Blanovschi A. Teorii economice moderne și contemporane, Chișinău, 2007.
6. Samuelson P. Economia, 1994.

Prezentat: 1 aprilie 2010.

Recenzent: Svetlana COJOCĂKU, doctor în științe economice, conferențiar universitar.

E-mail: uap@uap.gov.md